

جهان انرژی

دانشگاه مهندسی انرژی

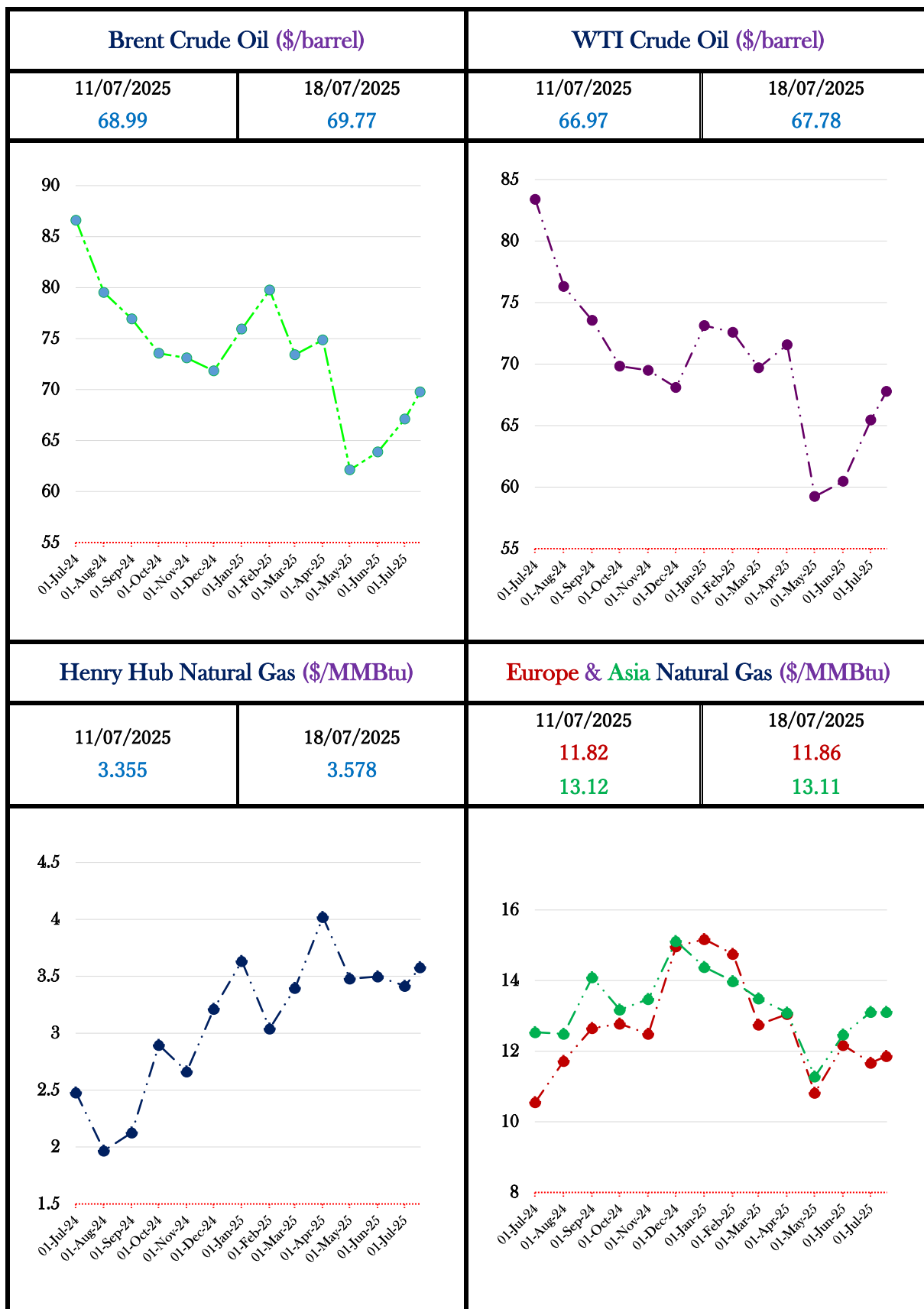
تفسیر مضمون

ارزیابی جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل از منظر انرژی

نویسندگان این شماره:

امیر حسین قاسمی، مریم هاشمی نژاد، علی فریادرس، عباس مکی

۲۸ تیر ۱۴۰۲

پویای های بازار

نفت خام برنت در بازار لندن صبح امروز به مبلغ ۶۹,۲۸ دلار هر بشکه معامله شد. در اوج تجاوز اسرائیل به سرزمین ایران قیمت این نفت خام شاخص تا ۷۷ دلار هر بشکه نیز افزایش یافت. با پذیرش آتش بس از سوی دو طرف بازار نفت خام احساس می کند که تنش های ژئوپلیتیکی در منطقه ای که تولید یک سوم نفت خام جهانی در دست اوست نسبتاً کاهش یافته است. در این زمینه در بخش های بعدی سخن خواهیم گفت. اتحادیه اروپایی در تلاش است تا در هجدهمین بسته تحریمی علیه روسیه به دلیل حمله این کشور به اوکراین، نفت خام روسیه را در بازارهای جهانی محو نماید. این بار محصولات پالایشی ناشی از نفت روسیه نیز در تحریم ها گنجانده شده است. بخصوص در مورد شرکت های پالایشی هند که تاکنون با خرید نفت از روسیه صادرات فرآورده های نفتی به نقاط دیگر جهان از جمله اروپا داشته اند. در این مورد در بخش بعدی به تفصیل سخن خواهیم گفت. شرکت ایرانی «نسیم بحر کیش» که مالکیت عمده بندر سالامانکا در نزدیکی آستراخان روسیه را در اختیار دارد، پیشنهادی برای خرید باقی مانده سهام این بندر - از جمله ۲۵٪ سهم متعلق به دولت روسیه - ارائه کرده است. این اقدام نشان دهنده افزایش نقش تهران در زیرساخت های صادراتی روسیه در حالی ست که دو کشور تحت تحریم های کشورهای غربی روابط اقتصادی خود را عمیق تر می کنند. این معامله که ارزش آن حدود ۴۳۷.۵ میلیون روبل (۵.۶ میلیون دلار) برآورد شده، کنترل کامل یکی از پایانه های کلیدی دریای خزر را به شرکت ایرانی واگذار می کند؛ پایانه ای که برای انتقال محموله های غلات، فلزات، چوب و کودهای شیمیایی مورد استفاده قرار می گیرد. نفت خام وست تگزاس اینترمدییت به قیمت ۶۷,۳۴ دلار هر بشکه در بازار کاشینگ لوئیزیانا معامله گردید. این قیمت سه دهم درصد نسبت به هفته قبل کاهش نشان می دهد. آمار شاخص مصرف کننده در ایالات متحده نسبت به ماه گذشته بهتر است. در کنگره آمریکا طرحی دو حزبی در جریان است که در صورت خرید نفت خام روسیه از طرف شرکت های چینی و هندی تعرفه واردات از این دو کشور به ۵۰۰ درصد افزایش یابد.

گاز طبیعی در هنری هاب آمریکای شمالی هر میلیون بی تی یو ۳,۵۶ دلار معامله شد که نسبت به هفته گذشته یک درصد افزایش نشان می دهد. همان مقدار گاز طبیعی مایع شده در بازار رتردام اروپا ۱۱,۸۶ دلار معامله شد که نسبت به هفته گذشته افزایش و در ساحل ژاپن و کره ۱۳,۱۱ دلار خرید و فروش شد که نسبت به هفته گذشته یک سنت کاهش نشان می دهد.

➤ افزایش قیمت نفت با کاهش عرضه در کردستان عراق

بازار جهانی نفت در جمعه ۲۷ تیر ۱۴۰۴ (۱۸ ژوئیه) تحت تأثیر اختلال در عرضه و افزایش تقاضای فصلی تقویت شد. طی حملات پهبادی چهارروزه به میدان‌های نفتی در شمال کردستان عراق تولید این منطقه بین ۱۴۰ تا ۱۵۰ هزار بشکه در روز افت کرد که تقریباً نصف ظرفیت اولیه اقلیم خودمختار کردستان عراق (حدود ۲۸۰ هزار بشکه) است. این اختلال همراه با هشدار آژانس بین‌المللی انرژی مبنی بر تنگ‌تر شدن ساختار بازار جهانی، موجب جهش حدود ۱ دلاری قیمت نفت در یک روز شد؛ بهای نفت برنت به ۶۹.۸۱ دلار و وست تگزاس اینترمیدیت به ۶۷.۸۱ دلار رسید. همچنین مصرف جهانی نفت در دو هفته اول ژوئیه به میانگین ۱۰۵.۲ میلیون بشکه در روز، یعنی افزایش ۰.۶ میلیون بشکه نسبت به سال گذشته ارتقاء یافت که ناشی از سفرهای تابستانی و بازگشت پالایشگاه‌ها به فعالیت در پس از تعمیرات در آسیا بود. در این میان ذخایر نفت آمریکا نیز کاهش یافت و این مجموعه عوامل باعث شد حتی باوجود افزایش عرضه از سوی اوپک‌پلاس بازار از ثبات قیمتی برخوردار باشد.

➤ تحریم نفتی تازه اتحادیه اروپا علیه روسیه

در ادامه تلاش‌های مستمر غرب برای محدود کردن منابع مالی روسیه در جنگ اوکراین، اتحادیه اروپا در ۲۴ تیر (۱۵ ژوئیه) بسته هجدهم تحریم‌ها علیه مسکو را تصویب کرد که تمرکز اصلی آن بر صادرات نفت روسیه است. این بسته هجدهمین موج تحریم‌های اتحادیه اروپا از زمان آغاز تهاجم روسیه در فوریه ۲۰۲۲ و شدیدترین اقدام این اتحادیه از زمان آغاز جنگ تاکنون در حوزه انرژی به شمار رفته و به‌طور خاص با هدف سخت‌تر کردن شرایط فروش نفت روسیه در بازار جهانی طراحی شده است. بر اساس مفاد این بسته، سقف قیمتی جدیدی برای نفت خام صادراتی روسیه تعیین شده که طبق گزارش خبرگزاری‌ها به حدود ۴۷.۶ دلار در هر بشکه کاهش یافته است. این رقم حدود ۱۵ درصد پایین‌تر از قیمت فعلی بازار جهانی نفت است و هدف آن کاهش حاشیه سود روسیه از صادرات انرژی است. همچنین قوانین دقیق‌تری برای شرکت‌های بیمه، کشتیرانی، و خدمات مالی اعمال شده تا از دور زدن تحریم‌ها از سوی ناوگان موسوم به «ناوگان سایه» جلوگیری شود. از سوی دیگر مقررات تازه‌ای به‌طور خاص کشتی‌های با پرچم کشورهایمانند هند و امارات عربی متحده را که اخیراً نقش پررنگ‌تری در انتقال نفت روسیه ایفا کرده‌اند زیر ذره‌بین قرار می‌دهد. شرکت‌های بیمه‌گر اروپایی نیز ملزم شده‌اند مدارک دقیق‌تری برای اطمینان از رعایت سقف قیمت ارائه دهند. این اقدامات می‌تواند پیامدهای قابل توجهی بر بازار جهانی انرژی داشته باشد. از یک‌سو محدود شدن امکان فروش نفت روسیه با قیمت بالاتر از سقف تعیین‌شده، احتمالاً حجم صادرات نفت این کشور را کاهش خواهد داد، زیرا برخی مشتریان از تعامل با نفتکش‌های تحریم‌شده یا دارای پوشش بیمه‌ای مشکوک اجتناب خواهند کرد. این موضوع به معنای کاهش عرضه در بازار و وارد شدن فشار صعودی بر قیمت جهانی نفت خواهد بود، به‌ویژه در شرایطی که تولید نفت برخی دیگر از کشورهای عضو اوپک‌پلاس نیز در حال بازگشت تدریجی به سطح پیش از کاهش‌های داوطلبانه است. از سوی دیگر روسیه ممکن است برای حفظ بازارهای خود،

تخفیف‌های بیشتری ارائه داده یا به استفاده از زیرساخت‌های غیررسمی حمل‌ونقل و مبادله نفت از طریق کشور ثالث (مانند ترکیه یا کشورهای آسیای مرکزی) روی آورد.

➤ هوش مصنوعی و تهدید خاموش مراکز داده برای امنیت انرژی و اقلیم

در پی رشد پرشتاب فناوری‌های نوین، به‌ویژه هوش مصنوعی، نیاز به مراکز داده در جهان به‌سرعت در حال افزایش است. بنا بر گزارش تازه آژانس بین‌المللی انرژی این مراکز هم‌اکنون حدود ۱.۵ درصد از کل برق مصرفی جهان را به خود اختصاص می‌دهند و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ مصرف برق آن‌ها دو برابر شود. بیش از ۹۰ درصد مراکز داده در سه منطقه آمریکا، چین، و اروپا قرار دارند. چالش اصلی منبع تأمین انرژی این مراکز است. اگر برق آن‌ها از سوخت‌های فسیلی تأمین شود، سالانه تا ۵۰۰ میلیون تن دی‌اکسید کربن به جو افزوده خواهد شد. در مقابل استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر می‌تواند به همین میزان از انتشار کربن جلوگیری کند. این تحولات، اهمیت روزافزون سیاست‌گذاری هوشمندانه در مسیر گذار به انرژی پاک را نشان می‌دهد؛ مسیری که نه تنها زیرساخت‌های دیجیتال، بلکه آینده پایداری زیست‌محیطی را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد.

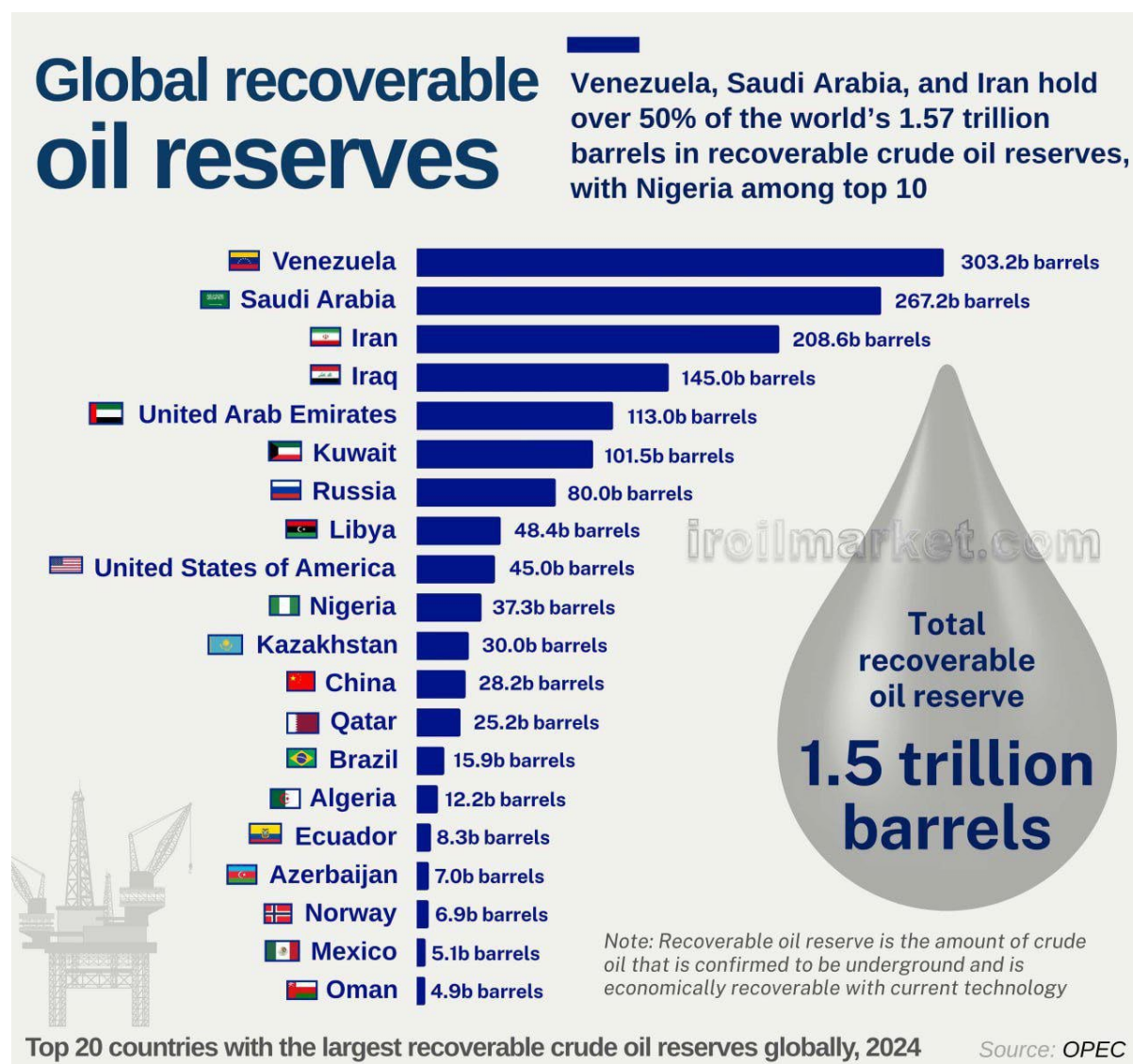
➤ تهدید تعرفه‌ای ترامپ علیه بریکس

در تازه‌ترین تحول سیاسی-اقتصادی، دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور ایالات متحده، تهدید کرده است که تعرفه‌ای ۱۰ درصدی بر واردات کشورهایی اعمال خواهد کرد که به گروه بریکس پیوسته‌اند یا سیاست‌هایی در تضاد با دلار آمریکا اتخاذ کرده‌اند. این اظهارات که از سوی بسیاری تحلیل‌گران به مثابه بخشی از راهبرد ترامپ برای حفظ سلطه اقتصادی واشنگتن تفسیر شده، واکنش شدید کشورهای عضو بریکس و اعضای جدید این بلوک را در پی داشته است. رئیس‌جمهور برزیل، لولا دا سیلوا، این تهدید را «اعلان فشار اقتصادی» توصیف کرد و چین و روسیه نیز آمریکا را به «تسلیم تجارت جهانی» متهم کردند. در واکنش به این اقدامات، اعضای بریکس بار دیگر بر لزوم کاهش وابستگی به دلار و گسترش استفاده از ارزهای محلی در مبادلات جهانی تأکید کردند؛ اقدامی که به باور آنان نه تنها یک ضرورت استراتژیک، بلکه پاسخی مستقیم به تهدیدهای اقتصادی آمریکا محسوب می‌شود. این سیاست تازه، ادامه‌ی تعرفه‌های موسوم به «تعرفه‌های روز آزادی» است که اوایل امسال از سوی ترامپ اعلام شد. تحلیل‌گران هشدار داده‌اند که اجرای چنین رویکردهایی می‌تواند جرقه جنگی تمام‌عیار تعرفه‌ای را بزند، شکاف‌های موجود میان بلوک غرب و جهان در حال توسعه را عمیق‌تر کند و کشورهای نوظهور را به سمت هم‌گرایی گسترده‌تر در چارچوب بریکس سوق دهد. در فضایی که جهان به سمت چندقطبی شدن نظم اقتصادی در حال حرکت است، این تهدیدات می‌توانند پیامدهایی جدی بر توازن قدرت، زنجیره تأمین جهانی و حتی بازارهای انرژی و تجارت کالا داشته باشند. با افزایش تنش‌های اقتصادی، احتمال واکنش متقابل از سوی قدرت‌های آسیایی و جنوب جهانی به شکل کاهش مبادلات دلاری، افزایش تعرفه‌های تلافی‌جویانه، و شتاب گرفتن پروژه‌های مستقل مالی منطقه‌ای، بالا ارزیابی می‌شود.

➤ تمرکز ذخایر جهانی نفت در سال ۲۰۲۴؛ سه کشور اول نیمی از نفت دنیا را در اختیار دارند

در سال ۲۰۲۴، چشم‌انداز جهانی ذخایر اثبات‌شده نفت خام همچنان به‌شدت در اختیار گروه محدودی از کشورهای نفت‌خیز متمرکز باقی مانده است. در صدر این فهرست، ونزوئلا با ۳۰۳.۲ میلیارد بشکه قرار دارد و به‌عنوان دارنده بزرگ‌ترین ذخایر نفت خام جهان شناخته می‌شود. پس از آن، عربستان سعودی با ۲۶۷.۲

میلیارد بشکه و ایران با ۲۰۸.۶ میلیارد بشکه جای دارند. مجموع ذخایر این سه کشور به بیش از ۷۷۹ میلیارد بشکه می‌رسد که بیش از نیمی از کل ذخایر نفتی ثبت‌شده جهان را تشکیل می‌دهد. در رده‌های بعدی، کشورهای عراق (۱۴۵.۰ میلیارد)، امارات متحده عربی (۱۱۳ میلیارد)، کویت (۱۰۱.۵ میلیارد) و روسیه (۸۰ میلیارد) از جمله مهم‌ترین دارندگان ذخایر نفتی به شمار می‌روند. همچنین لیبی (۴۸.۳ میلیارد) و ایالات متحده آمریکا (۴۵ میلیارد) در جایگاه‌های بعدی قرار دارند. نیجریه با ۳۷.۳ میلیارد بشکه، بزرگ‌ترین دارنده ذخایر در قاره آفریقا محسوب می‌شود. در رده‌های پایین‌تر این جدول، بازیگران نوظهور مانند قزاقستان (۳۰ میلیارد)، چین (۲۸.۲ میلیارد)، و برزیل (۱۵.۹ میلیارد) حضور دارند که گرچه ذخایر کمتری نسبت به بزرگان نفتی دارند، اما در حال تثبیت جایگاه خود در معادلات آینده بازار انرژی جهان هستند. نمودار (۱) تمرکز ذخایر جهانی نفت خام را در دستان معدودی از کشورها نشان می‌دهد.

نمودار (۱): تمرکز ذخایر جهانی نفت در سال ۲۰۲۴

➤ جهش صادرات نفت عربستان و فشارهای تجاری

در میانه ژوئیه ۲۰۲۵ عربستان سعودی تصمیم به افزایش صادرات نفت خود گرفت؛ اقدامی که می‌تواند پیامدهای مهمی بر بازار جهانی انرژی داشته باشد. رویترز در ۲۳ تیر (۱۴ ژوئیه) گزارش می‌دهد صادرات نفت عربستان در ماه جاری میلادی به حدود ۷.۵ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. این افزایش قابل توجه در صادرات در حالی صورت می‌گیرد که این کشور در ماه‌های گذشته به همراه دیگر اعضای ائتلاف اوپک پلاس به کاهش داوطلبانه عرضه متعهد شده بود. هدف عربستان از این تصمیم حفظ سهم بازار و پاسخ به رشد تقاضای فصلی در آسیا، به‌ویژه از سوی چین و هند عنوان شده است. تحلیلگران می‌گویند در صورتی که روند فعلی ادامه یابد، صادرات نفت عربستان تا پایان تابستان ممکن است بیش از ۲.۵ میلیون بشکه در روز افزایش یابد. با این حال این سیاست می‌تواند منجر به فشار نزولی بر قیمت جهانی نفت شود، به‌ویژه در شرایطی که نشانه‌هایی از کاهش رشد تقاضای جهانی، از جمله در اقتصادهای بزرگ آسیایی، مشاهده می‌شود. افزایش صادرات از سوی بازیگر کلیدی مانند عربستان، آن هم در زمانی که بازار با مازاد احتمالی ۱.۴ میلیون بشکه در روز مواجه است، می‌تواند تعادل شکننده عرضه و تقاضا را بر هم بزند. در حالی که برخی این اقدام را تلاشی برای به‌دست آوردن سهم بیشتر از بازار جهانی می‌دانند، دیگران معتقدند چنین افزایشی بدون هماهنگی اوپک پلاس ممکن است موجب اختلافات درونی در این ائتلاف شود.

➤ افزایش مصرف برق در مالزی و بازگشت به زغال سنگ

در هفته منتهی به ۱۸ ژوئیه ۲۰۲۵ افزایش بی‌سابقه مصرف برق در کشور مالزی توجه بازارهای انرژی را به خود جلب کرد؛ رویدادی که به‌ویژه در میانه تابستان و افزایش تقاضا برای سرمایش، فشار مضاعفی بر زیرساخت‌های تولید برق این کشور وارد کرده است. بنا بر گزارش‌های منتشرشده، تقاضای برق در مالزی به بالاترین سطح تاریخی خود رسیده و مقامات انرژی این کشور را وادار کرده تا برای تأمین پایدار شبکه، مجدداً به استفاده از زغال سنگ به‌عنوان یکی از منابع اصلی تولید برق بازگردند. این چرخش به سمت زغال سنگ که برخلاف سیاست‌های اقلیمی اعلام‌شده دولت مالزی است، به دلیل ناکافی بودن تولید نیروگاه‌های گازی و تجدیدپذیر در پاسخ‌گویی به اوج مصرف صورت گرفته است. در حال حاضر حدود ۳۵ درصد از برق مالزی از طریق نیروگاه‌های زغال سنگی تأمین می‌شود، اما دولت اعلام کرده که در ماه ژوئیه این سهم به‌طور موقت به بیش از ۴۵ درصد افزایش یافته است. بازگشت به زغال سنگ نه تنها پیامدهای زیست‌محیطی و اقلیمی به همراه دارد، بلکه نشان‌دهنده ضعف زیرساخت‌های برق در جنوب شرق آسیا و عدم آمادگی کافی برای گذار انرژی در شرایط اضطراری است. از منظر بازار جهانی انرژی، این تصمیم دولت مالزی نشانه‌ای از افزایش وابستگی کوتاه‌مدت به سوخت‌های فسیلی در پاسخ به رشد مصرف در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود. به‌علاوه، افزایش واردات زغال سنگ توسط مالزی می‌تواند بر قیمت‌های جهانی این سوخت اثرگذار باشد و فشار بیشتری بر عرضه آن وارد کند. در نهایت این رویداد به‌طور غیرمستقیم یادآور چالش‌های فراوری گذار انرژی است: حتی کشورهایی با سیاست‌گذاری اقلیمی اعلام‌شده، در شرایط اوج مصرف و نبود ذخایر کافی برق، ممکن است به منابع سنتی و آلاینده بازگردند. چنین تحولاتی در صورت تکرار در دیگر کشورهای

آسیایی می‌تواند از عوامل افزایش تقاضا برای انرژی فسیلی و در نتیجه افزایش قیمت جهانی انرژی در کوتاه‌مدت باشد.

➤ نشست کوالالامپور؛ ترسیم نظم جدید انرژی در آسیا و خاورمیانه

در نشست سه‌جانبه‌ای که ۲۷ مه ۲۰۲۵ میان اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (آسه‌آن)، چین، و شورای همکاری خلیج فارس در کوالالامپور برگزار شد، بیانیه‌ای جامع با محوریت همکاری در حوزه‌های انرژی، تجارت، فناوری و توسعه پایدار صادر شد. این بیانیه که بر اصول چندجانبه‌گرایی، احترام به حاکمیت کشورها و استفاده از ارزش‌های محلی در مبادلات تأکید داشت، نقشه راه جدیدی برای تعمیق روابط اقتصادی و راهبردی میان سه بلوک ترسیم کرد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های این توافق، توسعه زیرساخت‌های انرژی به‌ویژه در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر، هیدروژن و گاز طبیعی مایع‌شده بود. هدف آن است که با ایجاد شبکه‌های انرژی فرامرزی و سرمایه‌گذاری‌های مشترک، امنیت عرضه انرژی در آسیا تقویت و وابستگی به مسیرهای سنتی و پرریسک کاهش یابد. از سوی دیگر در صورت گسترش استفاده از ارزش‌های محلی در مبادلات انرژی، وابستگی به دلار آمریکا نیز ممکن است کاهش یابد که این امر می‌تواند در بلندمدت ساختار سنتی قیمت‌گذاری انرژی را دگرگون سازد. به‌طور کلی این نشست را می‌توان تلاشی برای بازآرایی ژئوپلیتیک بازار انرژی و تقویت موقعیت آسیا و خاورمیانه در نظم نوین اقتصاد جهانی دانست.

➤ افت مصرف گاز طبیعی در اروپا

در جمعه ۲۷ تیر (۱۸ ژوئیه) مصرف گاز در اروپا به‌ویژه در هلند (بزرگ‌ترین مرکز معاملاتی گاز اروپا) به پایین‌ترین سطح تاریخی رسیده و تولید برق از گاز طبیعی در هلند به یک‌سوم شبکه کاهش یافته که معادل کمترین میزان ثبت‌شده در این کشور است. مصرف گاز طبیعی که زمانی بیش از نیمی از تولید برق را تشکیل می‌داد، اکنون بخش قابل‌توجهی از سهم خود را از دست داده است. علل این افت مصرف متعدد و ساختاری هستند:

۱. روند گذار به انرژی پاک: تولید برق از منابع تجدیدپذیر مانند باد و خورشید در هلند بین سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴، ۲۷ درصد رشد داشته و اکنون بیش از ۵۷٪ از برق کشور را تأمین می‌کند.
 ۲. انبارهای گازی پر: با توجه به ذخیره‌سازی بالای گاز در مخازن اروپایی (بیش از ۹۰ درصد ظرفیت) نیاز فوری به واردات گاز کاهش یافته است.
 ۳. ضعف تقاضای صنعتی و افزایش کارایی انرژی: مصرف گاز در بخش صنعت کاهش یافته و به‌دنبال آن تقاضا برای گاز طبیعی نیز افت کرده است.
- این کاهش قابل‌توجه در مصرف گاز تأثیر مستقیمی بر کاهش قیمت گاز طبیعی در بازار اروپا داشته و از مهم‌ترین عوامل کاهش فشار قیمت گاز در هفته گذشته شمرده می‌شود. در نتیجه تأمین‌کنندگان الان‌جی و صادرکنندگانی مانند ایالات متحده، قطر، و روسیه نیز با کاهش تقاضا از سوی اروپا مواجه شده‌اند که می‌تواند درآمدهای صادراتی آن‌ها را کاهش دهد.

ارزیابی جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل از منظر انرژی

مقدمه

در خرداد و تیر ۱۴۰۴ (ژوئن ۲۰۲۵)، وقوع جنگ ۱۲ روزه اسرائیل علیه ایران یکی از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی دهه اخیر در خاورمیانه بود. این درگیری که با حملات موشکی و پهپادی اسرائیل آغاز شده و سپس به بمباران سایت‌های هسته ایران توسط ایالات متحده گسترش یافت، علاوه بر اثرات امنیتی، پیامدهای عمیق اقتصادی و مالی برای منطقه و جهان ایجاد کرد.

با توجه به وابستگی مستقیم اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی و نقش کلیدی خاورمیانه در امنیت انرژی جهانی، نوسانات قیمت نفت، هزینه‌های بیمه حمل‌ونقل دریایی، و شاخص‌های مالی کلان از جمله نرخ ارز و ریسک اعتباری، به شدت تحت تأثیر این درگیری قرار گرفتند.

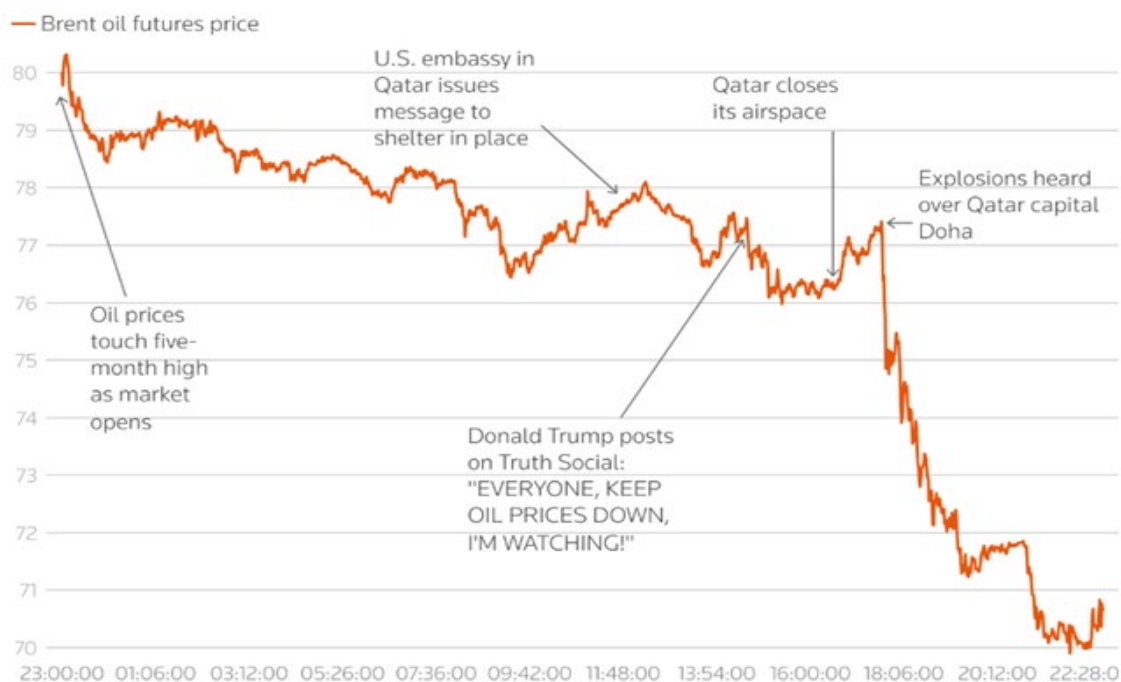
این گزارش با استناد به جدیدترین داده‌ها و معتبرترین منابع بین‌المللی از جمله بلومبرگ، رویترز، فایننشال تایمز، اس‌اند‌پی گلوبال و آژانس بین‌المللی انرژی (IEA)، به صورت دقیق و تحلیلی به بررسی چهار محور اصلی می‌پردازد:

۱. نوسانات قیمت نفت و اثرات سناریوهای مختلف بر عرضه جهانی
۲. تحولات پرمیوم جنگی و کرایه ابرنفتکش‌ها و اثر آن بر تراز تجاری کشور
۳. ارزیابی ریسک ژئوپلیتیکی و پیامدهای بالقوه برای امنیت انرژی و بازارهای جهانی
۴. تحلیل واکنش بازارهای مالی و سنجش ریسک سیاسی در ایران و اسرائیل

۱- نوسانات قیمت نفت

بازار جهانی نفت همواره یکی از حساس‌ترین بازارها نسبت به تحولات ژئوپلیتیکی و امنیتی در منطقه خاورمیانه بوده است. در جریان جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل در خرداد و تیر ۱۴۰۴ (ژوئن ۲۰۲۵)، نگرانی از اختلال احتمالی در صادرات نفت خلیج فارس و به‌ویژه احتمال مسدود شدن تنگه هرمز، موجب افزایش قابل توجه قیمت نفت شد. قیمت شاخص نفت خام برنت در روزهای ابتدایی درگیری با جهش فوری مواجه شد و به سطوحی رسید که در یک سال اخیر بی‌سابقه بود. این افزایش بیشتر ناشی از ورود یک «پرمیوم ریسک ژئوپلیتیک» به بازار بود. به عبارت دیگر عامل اصلی رشد قیمت تهدیدهای احتمالی علیه عرضه فیزیکی نفت، نه کمبود واقعی یا اختلال عملی در تولید بود.

با اعلام آتش‌بس موقت و سیگنال‌های سیاسی مبنی بر عدم تمایل طرفین به ادامه درگیری گسترده، بخش عمده این پرمیوم تخلیه شد و قیمت‌ها تا حدودی کاهش یافت. با این حال، همچنان سطح بالای عدم قطعیت در بازار باقی مانده است که نشان‌دهنده شکنندگی وضعیت امنیت انرژی در منطقه است. این بخش از گزارش به بررسی روند قیمت نفت خام برنت و سایر شاخص‌های جهانی، ارزیابی پرمیوم ریسک، تحلیل واکنش بازارها و پیامدهای بالقوه آن بر بودجه دولت و تراز پرداخت‌های کشور می‌پردازد. نمودار (۱) مسیر قیمتی «قرارداد آتی نفت برنت» در طول روز ۲۳ ژوئن را نشان می‌دهد.

Note: Brent oil futures contract for August delivery on June 23 (in \$ per barrel)

Brent crude oil futures touched five-months highs on Sunday evening after U.S. strikes on Iran over the weekend, but ended the session over 7% lower as the market viewed Iran's retaliatory attack on a U.S. base in Qatar as de-escalatory.

نمودار (۱): مسیر قیمتی «قرارداد آتی نفت برنت» در طول روز ۲۳ ژوئن

جدول (۱) نوسانات قیمت نفت در طول جنگ ۱۲ روزه را به خوبی ترسیم کرده است.

جدول (۱): نوسانات قیمت نفت

تاریخ	رویداد کلیدی	برنت (دلار/بشکه)	تغییر روزانه
۱۳ ژوئن	نخستین حملات اسرائیل	۷۴.۲۳	۷٪
۱۷ ژوئن	تشدید درگیری	۷۶.۴۵	۴.۴٪
۱۹ ژوئن	نگرانی مداخله آمریکا	۷۶.۵۰	۰.۲۶٪
۲۳ ژوئن	پاسخ ایران به پایگاه العدید قطر، سیگنال کاهش تنش	۷۱.۴۸	۷.۲٪
۲۴-۲۶ ژوئن	اعلام آتش بس، حذف پرمیوم	۷۲	تغییری اندک

به صورت خلاصه می توان بازار را این گونه تحلیل کرد:

- سقف قیمتی ۷۸,۵۰ دلار در همان ساعات نخست ثبت شد و بازار با نبود اختلال واقعی در هرمز اصلاح شد.
- برآورد سناریوی بدبینانه (بسته شدن هرمز) تا ۱۲۰-۱۳۰ دلار است.
- پس از ۲۷ ژوئن پرمیوم ریسک جغرافیایی تنها حدود ۱ دلار ارزیابی شده که کم سابقه است (به گفته S&P Global و سایر تحلیلگران)

۲- تحولات بیمه و کرایه دریایی

صنعت بیمه دریایی و بازار حمل و نقل نفت خام از اولین بخش‌هایی هستند که به سرعت و به شدت به تنش‌های ژئوپلیتیکی در منطقه خلیج فارس واکنش نشان می‌دهند. در جریان جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل، افزایش سطح ریسک نظامی و احتمال وقوع حملات به کشتی‌های تجاری، منجر به افزایش قابل توجه پرمیوم بیمه جنگی^۱ شد. پرمیوم بیمه دریایی در خلیج فارس از سطوح معمول ۰,۲ تا ۰,۳ درصد از ارزش کل کشتی، به حدود ۰,۵ درصد در اوج بحران افزایش یافت و پس از آتش‌بس به محدوده ۰,۳۵ تا ۰,۴۵ درصد بازگشت. این افزایش به معنای تحمیل هزینه‌های چندصد هزار دلاری اضافی به هر سفر نفتکش بزرگ^۲ بود، که مستقیماً قیمت تمام‌شده صادرات و واردات انرژی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

همزمان، کرایه روزانه ابرنفتکش‌ها نیز به دلیل افزایش ریسک، کاهش دسترسی به پوشش بیمه‌ای و نیاز به تغییر مسیرهای ایمن‌تر، بیش از دو برابر شد و سپس پس از آرام شدن نسبی اوضاع، کاهش یافت، اما همچنان در سطحی بالاتر از قبل از درگیری باقی ماند. افزایش هزینه‌های بیمه و حمل و نقل نه تنها تراز تجاری و بودجه ارزی کشورها را متاثر می‌کند، بلکه می‌تواند به افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی، کاهش حاشیه سود شرکت‌های پتروشیمی و پالایشگاهی، و همچنین رشد فشار تورمی در اقتصاد منجر شود. جدول (۲) تحولات بیمه و کرایه‌های دریایی در در طول مدت جنگ ۱۲ روزه به‌خوبی مشخص کرده‌است.

جدول (۲): تحولات بیمه و کرایه دریایی

شاخص	پیش از جنگ	اوج جنگ	پس از آتش‌بس
پرمیوم بیمه جنگ خلیج فارس	۰,۲٪ الی ۰,۳٪	۰,۵٪	۰,۳۵٪ الی ۰,۴۵٪
کرایه ابرنفتکش (۲ میلیون بشکه)	۳۰ هزار دلار/روز	۶۰ هزار دلار/روز	۵۰ هزار دلار/روز

هر ۰,۱٪ افزایش نرخ بیمه روی یک نفتکش ۱۰۰ میلیون دلاری، تقریباً ۱۰۰ هزار دلار هزینه اضافی ایجاد می‌کند؛ هزینه نهایی هر بشکه صادراتی ایران و عربستان را تا ۱,۵ الی ۲ دلار بالا برد. تداوم نرخ ۰,۴٪ در نیمه دوم سال، سالانه حدود ۲ میلیارد دلار هزینه اضافه برای تجارت انرژی منطقه‌ای تحمیل می‌کند.

^۱ War Risk Premium

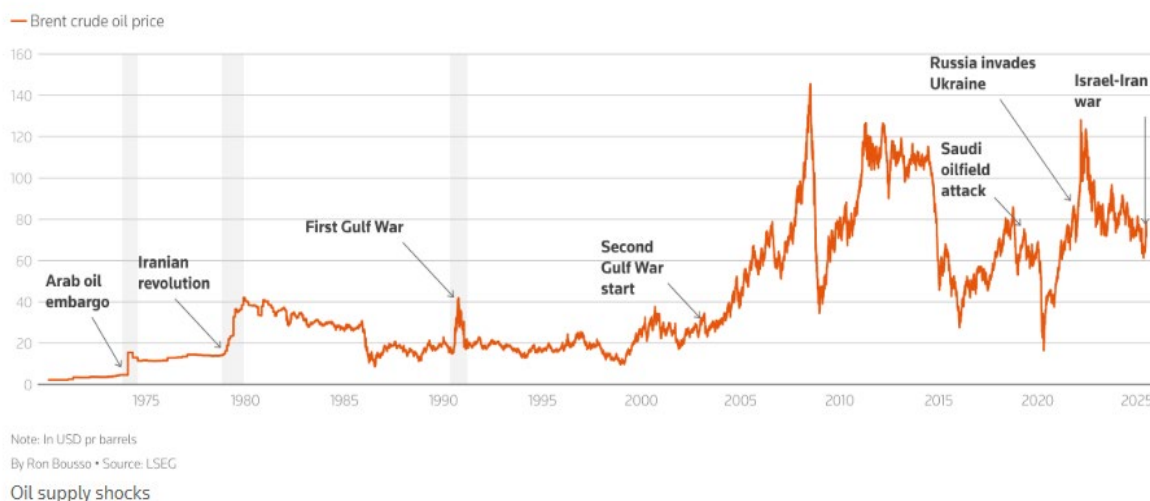
^۲ VLCC

۳- ریسک ژئوپلیتیکی انرژی

ریسک ژئوپلیتیکی یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل بر امنیت انرژی جهانی و ثبات بازارهای نفت و گاز محسوب می‌شود. تنش‌های سیاسی و نظامی، به‌ویژه در مناطق حیاتی مانند خاورمیانه و خلیج فارس، به سرعت موجب افزایش «پرمیوم ریسک» در قیمت نفت و سایر حامل‌های انرژی می‌شوند، حتی اگر هیچ اختلال فیزیکی واقعی در عرضه رخ ندهد. در جریان جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل، بازار جهانی انرژی با نگرانی از احتمال مسدود شدن تنگه هرمز، که حدود ۲۰ درصد تجارت نفت دریایی جهان از آن عبور می‌کند، مواجه شد. همین نگرانی باعث شد که یک «پرمیوم ریسک ژئوپلیتیک» تا حدود ۱۰ دلار به هر بشکه نفت برنت اضافه شود. هرچند با اعلام آتش‌بس، بخش عمده این پرمیوم تخلیه شد، اما تحلیلگران تأکید دارند که این بحران نشان‌دهنده شکنندگی ساختار امنیت انرژی جهانی است. نمودار (۲) قیمت نفت برنت (دلار به ازای هر بشکه) را از اوایل دهه ۱۹۷۰ تا ۲۰۲۵ روی محور عمودی و سال را روی محور افقی نشان می‌دهد. روی خط قیمت، مهم‌ترین شوک‌های عرضه نفت در ۵۰ سال گذشته برچسب خورده‌اند؛ پس می‌توان دید که هر بار یک اختلال ژئوپلیتیکی چقدر قیمت را بالا برده و چقدر این اثر دوام داشته است.

این بحران به‌وضوح اثبات کرد که بازار جهانی نفت علاوه بر عوامل بنیادی عرضه و تقاضا، به شدت تحت تأثیر

Oil supply shocks

نمودار (۲): اختلال ژئوپلیتیکی و قیمت نفت

برداشت ذهنی سرمایه‌گذاران از ریسک‌های سیاسی قرار دارد. حتی شایعه یا تهدید غیررسمی بستن تنگه هرمز می‌تواند قیمت‌ها را به سطوحی بسیار بالاتر از سطح تعادلی برساند و موجب افزایش هزینه واردات انرژی، افزایش هزینه بیمه، و در نهایت، رشد فشار تورمی در سطح بین‌المللی شود. به‌طور خلاصه:

- پرمیوم ۱۰ دلاری گلدمن ساکس با نبود حمله به زیرساخت‌های انرژی در کمتر از یک هفته تخلیه شد.
- کارشناسان شاخص سهام ۵۰۰ شرکت بزرگ بورسی آمریکا و رویترز اعلام کردند دامنه تغییرات ۱۵٪ در قیمت نفت خام، کمترین واکنش تاریخی نفت به جنگی بزرگ در خاورمیانه است.

- سازوکار بازار نشان می‌دهد تمرکز بازیگران به جای هراس مداوم، بر سناریوی بستن هرمز یا کاهش صادرات نفت خام ایران (۱ الی ۳ میلیون بشکه در روز) و دامنه قیمتی ۹۰ الی ۱۳۰ دلار در بدترین حالت است.

۴- ریسک سیاسی و واکنش بازارها

تحولات سیاسی و امنیتی، به‌ویژه در شرایط جنگی، به‌طور مستقیم بر رفتار بازارهای مالی و شاخص‌های اقتصادی اثرگذار هستند. ارزیابی دقیق ریسک سیاسی، شامل احتمال تغییر سیاست‌های خارجی، توقف یا تشدید مذاکرات دیپلماتیک، و تهدیدات نظامی، برای پیش‌بینی جهت‌گیری بازارها و تدوین استراتژی‌های اقتصادی کلان حیاتی است. در جریان جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل، توقف مذاکرات هسته‌ای ایران با کشورهای غربی و اعلام ضرب‌الاجل جدید از سوی آمریکا و اتحادیه اروپا، نشان‌دهنده افزایش سطح ریسک سیاسی در منطقه بود. این وضعیت احتمال بازگشت تحریم‌های گسترده‌تر و فشار مضاعف بر صادرات انرژی و درآمدهای ارزی ایران را پررنگ کرد.

از سوی دیگر، بازارهای مالی اسرائیل رفتار کاملاً متفاوتی نشان دادند. شاخص نماگر ۳۵ شرکت بزرگ بورس تل‌آویو، با حدود ۷ درصد رشد طی دوره درگیری، به رکورد تاریخی رسید و ارزش شِکل در برابر دلار حدود ۱,۶ درصد تقویت شد. همچنین کاهش پرمیوم^۱ CDS (یک ابزار مالی برای بیمه کردن ریسک نکول بدهی دولت یا شرکت) اسرائیل به پایین‌تر از سطح پیش از جنگ، بیانگر این بود که سرمایه‌گذاران تهدید ادامه‌دار جنگ را محدود و مدیریت‌پذیر ارزیابی کردند. این واکنش متناقض بازارها، ریشه در ساختار اقتصادی، توان دفاعی، و اعتماد سرمایه‌گذاران به دولت‌ها دارد. به‌طور کلی، بازارها در کوتاه‌مدت به سیگنال‌های سیاسی بسیار حساس هستند و حتی شایعه یک توافق یا تهدید نظامی می‌تواند منجر به نوسانات بزرگ در ارز، بازار سهام، و نرخ‌های اعتباری شود.

۵- توصیه‌های اجرایی

۱. پایش روزانه تنگه هرمز و داده‌های ردیابی نفتکش‌ها؛ هر نشانه اختلال می‌تواند ظرف ۲۴ ساعت قیمت‌ها را به بالای ۹۰ دلار برساند.
۲. تنوع‌سازی پوشش بیمه‌ای: مذاکره با کنسرسیوم‌های آسیایی برای سقف‌گذاری نرخ بیمه زیر ۰.۴٪ تا پایان سال مفید است.
۳. ذخایر راهبردی: افزایش حداقل ۱۰٪ موجودی مخازن داخلی به‌عنوان ضربه‌گیر شوک قیمتی احتمالی سه‌ماهه چهارم سال.
۴. مدیریت ریسک مالی: استفاده از اختیار فروش^۲ در سطوح ۶۵-۷۰ دلار برای پوشش بودجه سال ۲۰۲۶ در برابر سقوط احتمالی قیمت نفت پس از فروکش کامل ریسک.

^۱ Credit Default Swap

^۲ Put Options